

<https://doi.org/10.52256/2710-3560.98.2024.98.19>
УДК 378.22.013.2.015.311

Ольга Орлова,
кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради, м. Житомир
ORCID ID 0000-0002-6730-3044
orlovazhit2016@gmail.com

Інеса Новіцька,
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач відділу аспірантури та докторантури,
доцент кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління,
Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир
ORCID ID 0000-0003-0780-0580
inesaserbin2601@gmail.com

ОСОБИСТІСНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ТВОРЧИХ ЧИННИКІВ ОСВІТИ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

У статті розглядається важливе питання сучасної освіти – удосконалення рівня професійної компетентності сучасного педагога через особистісне самовдосконалення. Розкрито підходи, які характеризують творчого, ініціативного педагога, який може забезпечити розвиток та становлення особистості. Професійна компетентність сучасного педагогічного працівника формується за умови особистісного самовдосконалення. Розглянуто поняття особистісного самовдосконалення. Запропоновано аналіз методологічних принципів дослідження проблеми особистісного самовдосконалення в контексті розвитку професійної компетентності сучасного педагогічного працівника. Висвітлено проблему навчання впродовж життя як самовдосконалення майбутнього педагога. У роботі показано результати аналізу теоретичних підходів щодо безперервного професійного самовдосконалення особистості як творчого чинника освіти впродовж життя.

Теоретичною основою дослідження автор обирає акмеологічний підхід, оскільки особистість за цим підходом зорієнтована на найвищі досягнення у професійному самовдосконаленні, а ядром в цьому процесі є ідея «самості». Автор розмежує поняття «саморозвиток» та «самовдосконалення» особистості. Саморозвиток особистості розглядається як самотворче видове поняття, що входить до складу родового поняття «розвиток» і має в собі класове поняття «самовдосконалення». Представлена структура професійного самовдосконалення складається з цільового, змістового, інструментального, практичного і корекційного компонентів. Спираючись на праці дослідників у галузі освітніх наук, власні експериментальні дослідження, автор уточнює сутнісні характеристики та структурні компоненти особистісного самовдосконалення педагогів. Визначено, що важливою передумовою процесу самовдосконалення є ставлення самого фахівця до пропонувананих вимог.

Автор доводить, що особистісні інноваційні зміни насамперед залежать від педагога, його творчого потенціалу, підготовки до безперервної самоосвіти або навчання впродовж життя. Обґрунтовано, що при досконалій організації занять із самоосвіти постійно вдосконалюється професійна майстерність педагогів, їх творча діяльність, в результаті чого формується авторитет педагогів серед учнів, батьків і колег.

Ключові слова: саморозвиток, самовдосконалення, безперервний професійний саморозвиток, професійне самовдосконалення, структура професійного самовдосконалення, характеристики професійного самовдосконалення, особистісне самовдосконалення, освіта дорослих.

Olha Orlova, Inesa Novitska. Personal self-improvement as one of the main creative factors of lifelong education

The article examines the important issue of modern education, improving the level of professional competence of a modern teacher through personal self-improvement. The approaches that characterize a creative, proactive teacher who can ensure the development and formation of personality are revealed. The professional competence of a modern pedagogical worker is formed under the condition of personal self-improvement. The concept of personal self-improvement is considered

An analysis of the methodological principles of the study of the problem of personal self-improvement in the context of the development of the professional competence of a modern pedagogical worker is offered. The problem of lifelong learning as self-improvement of the future teacher is highlighted. The work shows the results of the analysis of theoretical approaches regarding the continuous professional self-improvement of the individual as a creative factor of lifelong education.

The author chooses the acmeological approach as the theoretical basis of the research, since the personality according to this approach is oriented towards the highest achievements in professional self-improvement, and the core in this process is the idea of «self». The author distinguishes between the concepts of «self-development» and «self-improvement» of an individual. Self-development of the individual is considered as a self-creating type of concept that is part of the generic concept of "development" and includes the class concept of «self-improvement». The presented structure of professional self-improvement consists of target, substantive, instrumental, practical and corrective components. Based on the work of researchers in the field of educational sciences, his own experimental studies, the author clarifies the essential characteristics and structural components of the personal self-improvement of teachers. It is determined that an important prerequisite for the process of self-improvement is the attitude of the specialist himself to the proposed requirements. The author proves that personal innovative changes primarily depend on the teacher, his creative potential, preparation for continuous self-education or lifelong learning. It is substantiated that with the perfect organization of self-education classes, the professional skill of teachers is constantly improved, their creative activity as a result of which the authority of teachers among students, parents and colleagues is formed.

Key words: *self-development, self-improvement, continuous professional self-development, professional self-improvement, structure of professional self-improvement, characteristics of professional self-improvement, personal self-improvement, adult education.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. У постійно мінливому світі, в якому ми живемо сьогодні, постійне навчання та особистісний розвиток стали важливими елементами освіти дорослих. Удосконалення педагогічного досвіду відіграє важливу роль у формуванні компетентного і конкурентоспроможного фахівця, який навчається протягом усього життя. Сучасний учитель є новатором, він має особливий потенціал впливати на формування особистого світогляду, настрою і моральності дітей. Самовдосконалення особистості є невіддільною частиною вдосконалення освітнього досвіду вчителя. Інвестуючи у свій професійний розвиток та освоюючи нові стратегії викладання, викладачі можуть створити динамічне та захопливе навчальне середовище для своїх учнів. Крім того, самовдосконалення дає змогу викладачам бути в курсі тенденцій і передової практики в галузі освіти і зрештою підвищувати якість наданої ними освіти. Бажання творчо підходити до освітнього процесу, підвищувати рівень професійної компетентності, проявляти допитливість і співчуття – ось ті особистісні якості педагога, які дають йому можливість постійно змінюватися і розвиватися. У сучасному швидкоплинному світі концепція освіти вийшла за межі традиційної класної кімнати і перетворилася на процес навчання протягом усього життя. Освіта для дорослих більше не розглядається як розкіш, а як необхідність для особистого та професійного розвитку. З появою нових викликів у сфері освіти дорослих потреба в постійному самовдосконаленні стала більш нагальною, ніж будь-коли.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми.

Упродовж багатьох років проблему самовдосконалення досліджували як складову саморозвитку особистості, при цьому науковці визначали високий потенційний рівень

самовдосконалення, його особистісну спрямованість (Л. Батліна, В. Лозовой, Л. Рувинський, Л. Сідак та ін.).

Проблему самовдосконалення особистості досліджували такі відомі науковці, як Г. Андаєєва, І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, В. Гриньова, А. Капська, О. Пехота, С. Сисоєва. Це питання сьогодні є предметом дослідження сучасних науковців (О. Борденюк, Н. Лосева, О. Орлової, О. Прокопенкова, К. Скворцова) [11; 10].

Значний внесок зарубіжних дослідників до проблеми розвитку творчої особистості зазначались в працях (А. Берглюс, Г. Воллес, К. Ізарда, А. Маслоу, А. Пуанкаре, Б. Спінози) [13].

Самовдосконалення визначається як фактор розвитку унікальної особистості, яка має бути суб'єктом освітнього процесу (Ш. Амонашвілі, Г. Балл, І. Бех, О. Бодальов, С. Гончаренко, М. Євтух, В. Лозова, О. Савченко, Л. Сущенко, А. Троцко, Л. Хомич та інші); поняття «саморозвитку» й «самовдосконалення» ототожнюються (А. Деркач); розглядається як процес «самотворення» особистості (Н. Ковальчук, М. Ксьонзенко, О. Прокопова, Л.О. Сущенко, Т. Шестакова).

У наукових дослідженнях обґрунтовується діалектична єдність особистісного та професійних аспектів самовдосконалення (І. Д. Донцов, В. Ф. Тертична), підкреслюється зв'язок самовдосконалення з творчістю, суб'єктністю, самореалізацією людини (М. О. Бердяєв, А. Х. Маслоу, В. С. Соловійов, С. Л. Франк, Е. Фром), самовдосконалення розглядається як найвища форма усвідомленого саморозвитку (О. О. Ухтомський). Це питання сьогодні є предметом дослідження сучасних науковців (О. В. Борденюк, Н. М. Лосева, О. С. Прокопова, К. Г. Скворцова).

Питання становлення й розвитку освіти дорослих розглядали А. В. Даринський, С. Г. Вершловський, С. М. Коваленко, Л. Б. Лук'янова, О. І. Огієнко, Л. Є. Сігаєва та ін., підвищення кваліфікації педагогів – В. І. Бондар, М. Ю. Красовицький, А. І. Кузьмінський, Ю. М. Кулюткін, М. В. Кухарева, В. І. Маслов, В. Г. Онушкін, О. П. Тонконога, П. В. Худоминський, Т. І. Шамова та ін.

Проте практично не розглядалися практичні та теоретичні засади розвитку особистісного самовдосконалення як основного чинника освіти впродовж життя.

Метою статті є розкриття проблеми особистісного самовдосконалення як творчого чинника освіти впродовж життя в контексті професійної компетентності сучасного педагогічного працівника.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Самовдосконалення особистості передбачає цілеспрямовані зусилля щодо вдосконалення знань, навичок і умінь за допомогою різних можливостей навчання. Це безперервний процес, який дозволяє людині адаптуватися до нових викликів і прагнути до особистісного зростання. Займаючись саморефлексією, розробкою стратегії та набуттям нових здібностей, люди можуть розкрити весь свій потенціал і досягти успіху як в особистому, так і в професійному житті.

Важливість самовдосконалення особистості як фундаментального аспекту безперервної освіти визначається тим, що воно пов'язує дорослих з сучасним ринком праці і дає змогу їм використовувати можливості кар'єрного зростання в суспільстві, яке швидко розвивається. Крім того, особисте самовдосконалення сприяє почуттю задоволення та відданості, що призводить до загального добробуту. Дорослі, які надають пріоритет особистому самовдосконаленню, отримують низку переваг, зокрема підвищення впевненості в собі, покращення навичок прийняття рішень та розв'язання проблем. Розширюючи знання та досвід, люди можуть збагатити своє життя та позитивно сприяти розвитку суспільства. Крім того, самовдосконалення особистості сприяє розвитку адаптивного мислення і життєстійкості, дозволяючи дорослим ефективно долати труднощі і досягати цілей.

Самовдосконалення відіграє важливу роль в освіті дорослих, оскільки дає змогу людям брати на себе відповідальність за своє навчання та особистісний розвиток. Активно шукаючи можливості для зростання та вдосконалення, дорослі можуть покращити свої навички, знання та впевненість у собі, відзначаючи, що це вчителі, учні, а також самовдосконалення також дозволяють дорослим адаптуватися до нових викликів та орієнтуватися на зміни у своєму професійному та особистому житті. Ефективність самовдосконалення може бути доведена діяльністю людини в цьому напрямку протягом усього життя. Озираючись на цю діяльність, ми припускаємо, що це освіта протягом усього життя.

Питання про безперервну освіту є актуальним, але виникає питання – це необхідність чи віяння часу? З одного боку, стрімкі темпи технічного прогресу та зміни в характері роботи вимагають від людей постійного вдосконалення та перепідготовки своїх навичок, щоб залишатися

конкурентоспроможними. Навчання протягом усього життя стало важливим фактором особистісного та професійного зростання, що дозволяє людям адаптуватися до нових викликів та можливостей. З іншого боку, деякі можуть стверджувати, що акцент на навчанні протягом усього життя – це просто тенденція, зумовлена суспільними очікуваннями та бажанням постійно вдосконалюватися. Хоча постійне навчання, безсумнівно, є корисним, важливо враховувати мотивацію, що стоїть за ним, і відповідати його індивідуальним цілям і цінностям. Зрештою, рішення про отримання безперервної освіти має ґрунтуватися на індивідуальних потребах і прагненнях.

Справжнє безперервне навчання – це головне в тому, щоб бути гнучким у своєму мисленні, щоб мати можливість «увійти» в нове середовище, спілкуватися з незнайомими людьми і почати проєкт, який раніше був чимось незвичайним і невідомим. Саме ця діяльність у житті людини може мати критичний характер, що в хорошому сенсі ускладнює наше життя, змушує задуматися і стимулює розвиток. Освіта повинна підживлювати внутрішнє прагнення людини дізнатися щось нове, а не примушувати її це робити. Водночас час має існувати середовище, в якому взаємодія з іншими людьми породжує ці імпульси. Тому формула постійного розвитку проста: це нове середовище або оновлена соціальна взаємодія дружнього характеру.

Успіх інноваційних змін залежить передусім від педагога, його творчого потенціалу, підготовки до безперервної самоосвіти, гнучкості соціально-педагогічного мислення, гуманістичної спрямованості особистості. Сучасні працівники освіти – це ті, в кого є бажання застосовувати нові освітні ідеї, здатність постійно вчитися і брати участь у постійному творчому пошуку. Ці якості формуються в повсякденній освітній практиці. Дуже важливо, щоб педагог міг бачити, а іноді і відчувати здатність до творчості, бажання діяти.

Українська дослідниця С. А. Сисоева вважає, що існує взаємозв'язок між творчістю і активністю, тобто активність є основою творчості, а сутність людини-творця виражається в діяльності, але не проявляється в ній повною мірою. Повною мірою людська природа проявляється у творчості, і в процесі подолання меж діяльності поріг поділу змінюється, відображаючи високий рівень людської активності, спрямованої на вирішення діалектичної суперечності між «старим і новим» [7, с. 64].

Все більше дослідників вважають, що креативність – це особлива риса кожної людини, яка може і повинна розвиватися в процесі навчання та формування умінь та навичок, протягом усього життя.

Ф. Гоноболін доводить, що творчі педагогічні здібності і робота вчителя – це творчий процес, в якому головним є знання предмета і вміння використовувати ці знання в діяльності [7]. Автор вважає, що в процесі діяльності проявляються якості особистості, психічні процеси, особливості людини, головне значення мають самовдосконалення і креативність. Ґрунтуючись на заявах дослідників, вони визначають, що креативність – це оригінальне розв'язання будь-якої задачі, пов'язаної з роботою викладача, і якщо людина мислить творчо, то це для нього найголовніше.

Дослідник С. Бондар стверджує, що творчі здібності – це знання, навички та розумові здібності, необхідні для успішної творчої діяльності та можливості реально використовувати їх у житті. Здатність людини генерувати ідеї і висувати гіпотези; здатність фантазувати; асоціативність мислення; здатність бачити суперечності; здатність передавати знання і навички адаптації до нових ситуацій; здатність відмовитися від нав'язливих ідей і подолати інерцію мислення; незалежність суджень; критичне мислення [3; 6; 7].

Звертаючись до розвідки психолого-педагогічних досліджень і розглядаючи суть поняття «творчі здібності», зазначимо, що найбільш широко і раціонально його розкрив О. Тутолмін. Дослідник визначає це поняття як інтегровану професійну та особистісну рису вчителя, яка забезпечує його ефективність у типових та нетрадиційних ситуаціях шкільного життя. Це системоутворювальний елемент у структурі професійно-педагогічних здібностей, фактор формування професіоналізму майбутнього вчителя, умова продуктивності його освітньої діяльності, педагогічного спілкування, особистісної самореалізації, компетентної підтримки творчого розвитку людини, яка навчається [16].

Ми вважаємо, що педагогічна творчість проявляється в діяльності, а його відображення визначає формування особистості педагога як об'єкта життєдіяльності. Підготовка вчителів не може припинитися, відпочивати або закінчитися. К. Ушинський відзначав, що «вчитель живе до тих пір, поки він вчиться, і як тільки він припиняє вчитися, вчитель помирає». Самовдосконалення як

соціальний процес ґрунтується на вимогах суспільства і професії як індивідуальність професіоналів. Крім того, вимоги до фахівців повинні бути вище тих здібностей, які має людина (А. Бодальов) [7, с. 35].

Величезна різниця у творчих здібностях викладача полягає в тому, що в результаті роботи над собою він не тільки вдосконалює себе особисто і професійно, а й навчає учнів.

Завдяки досконалій організації занять із самоосвіти постійно вдосконалюється професійна майстерність педагогів, у результаті чого формується авторитет педагогів серед учнів, батьків і колег [8, с. 112].

Ще однією важливою передумовою процесу самовдосконалення є ставлення самого фахівця до пропонованих вимог. Звичайно, якщо він до них байдужий, то мова не йде про творчу діяльність і особистісний розвиток. Необхідно формувати самосвідомість людини як творчого фахівця. Зміст такого навчання в основному базується на гуманістичному погляді на завдання професійної діяльності, бажаних якостей людини, зокрема на його професійній свідомості і мисленні, творчому позитивному налаштуванні в рамках опанованих здібностей. Тому основним напрямком підвищення рівня професійної компетентності педагогів є не тільки професійне самовдосконалення, а і особистісне, за допомогою цілеспрямованої самоосвітньої творчої діяльності.

З'ясуємо суттєві риси поняття «самовдосконалення особистості» в контексті розвитку професійних здібностей сучасних працівників освіти.

«Самовдосконалення» - це творче ставлення індивіда до самого себе, активний вплив на зовнішній і внутрішній світ творення самого себе в процесі їх перетворення [14, с. 170].

Дослідник О. Орлова, узагальнюючи думки багатьох авторів (А. В. Борденюк, М. М. Лосева, В. М. Гриньова, А. М. Пехота), стверджує, що самовдосконаленням в широкому сенсі вважається придбання чогось нового в процесі цілеспрямованої самостійної діяльності з використанням власної праці, самопізнання своєї внутрішньої сили, усвідомлене бажання поповнювати свої знання і свій творчий потенціал [11, с. 31].

Загалом наукові дослідження припускають використання терміну «самовдосконалення особистості». На перший погляд, частина «я» вказує на особистісний напрямок. Однак, як вже згадувалося вище, частина «я» позначає лише існування процесу самодіяльності індивіда [15, с. 29]. Введення поняття «особистісне самовдосконалення» розкриє можливість визначення змісту цієї самодіяльності або активності особистості, самоосвіти, яке здійснюється за допомогою самопізнання і саморегуляції, формування суб'єкта як особистості [6, с. 19].

Теоретичний аналіз поняття «особистість» як категорії досить складний, оскільки є основоположним для деяких областей знання: філософії, соціології, психології, педагогіки та ін. Крім того, в процесі досліджень ця категорія може бути як об'єктом, так і само назвою для вивчення, тому варіативність її сутності впливає на варіативність характеристик і особливостей категорії.

В цілому, можна зробити висновок, що категорія особистості окреслює характеристики, якості і стан індивіда, обумовлені зв'язком і взаємодією діяльності його суб'єкта і особистісного спілкування.

Таким чином, резюмуючи вищевикладене, слід зазначити, що в рамках експериментальної роботи особистість характеризується індивідуальними психологічними і соціальними особливостями, сформованими на основі позитивного ставлення до навколишнього світу.

Самовдосконалення відбувається через самоосвіту, активну участь у різноманітних методичних заходах у освітньому закладі та за його межами, а також через самоосвіту. При цьому самовдосконалення розглядається як соціальне та особистісне явище. Це пов'язано з тим, що самовдосконалення завжди є результатом усвідомлення взаємодії з конкретним соціальним середовищем, під час якої відбувається усвідомлення необхідності розвитку особистісних якостей, що гарантують успіх на роботі та в житті загалом.

Ще однією важливою передумовою в процесі самовдосконалення є ставлення вимог до фахівця. Звичайно, ні про яку творчу діяльність і саморозвиток не може бути й мови, якщо людина байдужа. Необхідно формувати самоусвідомлення себе як творчого фахівця. Зміст такої підготовки ґрунтується насамперед на гуманістичному розумінні завдань професійної діяльності, бажаних якостей особистості, зокрема професійної обізнаності та мислення, творчої активної дії в рамках закріплених компетентностей. Таким чином, основним напрямом підвищення рівня професійної компетентності педагогів є професійне самовдосконалення через цілеспрямовану самоосвітню творчу діяльність.

Нові освітні технології сприяють поступовому зміщенню співвідношення «навчання-самоосвіта – самовдосконалення» у бік домінування самоосвіти. Стрімкий розвиток сучасної науки, освітні реформи, постійне збільшення обсягів інформації та зростання вимог до професійної компетентності вимагають від усіх педагогів бажання і здатності займатися систематичним і тривалим самовдосконаленням [5].

Узагальнюючи перераховані вище характеристики, особистісне самовдосконалення вважається самовдосконаленням і передбачає усвідомлений розвиток власних здібностей, прагнення до вдосконалення особистісного потенціалу, формування здатності до самопізнання, самопроектування, самореалізації. Вона передбачає прийняття рішень у процесі цілеспрямованої творчої самостійної діяльності і протягом усього життя.

Дослідник О. Орлова згідно з дослідженням зазначає, що самовдосконалення особистості в контексті розвитку професійних здібностей сучасної педагогіки – це система з кінцевими характеристиками, певними функціями, цілями, складом, структурою, до її загальних ознак відносять цілісність, структурованість і взаємозв'язок із навколишнім середовищем. Мета дослідження є багаторівневою, оскільки воно має ієрархічну структуру і відповідає безлічі підсистем з різними функціональними властивостями. Можна виділити такі підсистеми: когнітивна, що реалізує функції пізнання; регуляція, регулювання діяльності і поведінки; комунікація, що виявляється в процесі спілкування викладачів з учнями [10, с. 193].

Слід зазначити, що опис самовдосконалення особистості як системи має враховувати безліч взаємозв'язків, в яких вона існує. Це пояснює необхідність визначення неоднорідності її характеристик і розробки багатовимірної класифікації її компонентів. Слід зазначити, що необхідно враховувати наявність системного підходу, при якому необхідно розглядати особистісне самовдосконалення як динамічне явище, що знаходиться в процесі зародження при певних умовах.

Спільною рисою такої системи є цілісність, заснована на принципі цілісності, в якій об'єкт вивчення (підготовка педагога до самовдосконалення особистості) розділений на окремі частини і виступає як явище, органічно інтегроване в єдине ціле [1, с. 14].

Визнаючи принципи самостійного розвитку творчих здібностей, самовдосконалення розглядається як найважливіший процес навчання: як когнітивно активні процеси, в яких особистість використовує знання і досвід; як соціально активні процеси, в яких пізнавальна діяльність безпосередньо пов'язана з близьким оточенням - вчителями, учнями, знайомими, колегами. Комунікація, поряд з її індивідуалізацією, є важливою й обов'язковою складовою процесу навчання, яка не може бути вирвана з життя викладача і контексту його проблем; як тривалий процес, що вимагає неодноразового повернення до обговорюваних питань з урахуванням нової інформації і знань [12, с. 195].

Учені трактують самовдосконалення особистості як самодетермінований рух (самоорганізацію) загальної відкритої системи (зокрема людину) з метою досягнення максимально можливого рівня розвитку за певних умов - «акме» (піку, процвітання) [4]. Вивчення особистісного самовдосконалення вимагає використання особистісного підходу, спрямованого на формування особистісного потенціалу педагога, на пошук співіснування колективу та індивіда, на всебічний і гармонійний розвиток самої особистості.

Сучасна акмеологія – наука про феноменологію, закономірності та механізми розвитку людини в період зрілості, особливо при досягненні найвищих рівнів цього розвитку, що виникла на перетині природничих, соціальних і гуманітарних дисциплін. Як наука про «період розквіту», акмеологія зосереджується насамперед на тому, в якому віці люди різних професій досягають цього періоду і як довго вони залишаються на цьому рівні. Однак головним питанням акмеології є не один період життя, а стан душі, який може перетворити будь-який період на період розквіту. Крім того, акмеологія займається пошуком рис, сформованих в людині під впливом атракцій попередніх вікових груп, щоб вона могла успішно проявити себе на зрілому рівні в усіх аспектах. Отже, основою акмеології є психологія розвитку дорослої людини, яка залежить від того, як люди формують, усвідомлюють і реалізують свої потреби, здібності та інтереси, яких цілей вони прагнуть і як їх досягають [4, с. 87].

До основних понять і категорій акмеології належать, зокрема, акмеологічні умови та акмеологічні чинники. Під акмеологічними умовами розуміють ключові обставини, що визначають високопрогресивний розвиток зрілої особистості, зокрема досягнення нею спеціалізації.

Акмеологічні чинники мають рушійний характер і є основними детермінантами цього процесу. Найважливішими з них є прагнення до самореалізації, високі особистісні та професійні стандарти, висока професійна свідомість і мислення, професійний престиж, а також будь-які суб'єктні характеристики, що сприяють зростанню професійної компетентності. Таким чином, акмеологічні умови і фактори близькі за своїм змістом, але нетотожні. Це пов'язано з тим, що умови є об'єктивними стосовно особистості майбутнього фахівця, а фактори – суб'єктивними [6, с. 74–75].

У процесі нашого дослідження ми з'ясували, що реалізація андрагогічного підходу в процесі самовдосконалення особистості ґрунтується на концептуальних ідеях педагогічної синергетики та самоменеджменту. Синергетична концепція розвитку дозволяє формувати професійну та соціальну компетентність працівників освіти на основі рефлексії їхнього соціального, професійного та особистого досвіду, коли набуття компетентності відбувається як «нарощування» компетентності в різних сферах діяльності. Ідею самоменеджменту в контексті важливості андрагогічного підходу можна зрозуміти через тезу про те, що найбільш досконалою моделлю управління розвитком є «управління людиною самою собою», «свідома і осмислена саморегуляція» [17, с. 116].

Вивчення проблеми самовдосконалення особистості вимагає формування особистісного потенціалу педагога, знаходження співіснування групового та індивідуального, використання особистісного підходу, спрямованого на всебічний і гармонійний розвиток особистості.

І. Д. Бек довів, що особистісно орієнтований освітній процес як «емоційно насичене, соціально значуще і автентичне співтворче життя, що відповідає основним соціогенним потребам педагогів і учнів» гарантує формування само оцінного ставлення особистості до моральних і професійних норм і задає орієнтири особистісного і професійного зростання [2, с. 14]. Науковці (Г. О. Балл, І. Д. Бех, Є. В. Бондаревська, І. С. Якиманська та ін.) вважають, що саме особистісно орієнтовне навчання відкриває можливості для самовдосконалення. Йдеться про свідомий саморозвиток і створення умов, необхідних для осмисленого визначення учнями своїх здібностей і життєвих цілей [9, с. 150].

Використання розглянутих методологічних принципів і підходів може працювати як окремо, так і в комплексі та сприяти розвитку особистісного самовдосконалення сучасного педагога.

Використання розглянутих методологічних принципів і підходів може працювати як окремо, так і в комплексі і сприяти розвитку особистісного самовдосконалення сучасних працівників освіти.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі.

Проведений аналіз наукових джерел визначає самовдосконалення особистості як одного з факторів освіти протягом життя, яке виникає в умовах розвитку творчих здібностей особистості в контексті розвитку професійних здібностей сучасних працівників освіти і потребує подальшого вивчення. Творчий підхід є необхідною умовою становлення і розвитку педагога, його самопізнання, розкриття як особистості, є механізмом розвитку особистісного самовдосконалення протягом усього життя як одного з чинників освіти. Сформовані професійні здібності сучасних педагогів повинні стати основою творчої діяльності шляхом впровадження творчої професійної функції освітньої діяльності. Розпочатий науковий пошук у напрямку вивчення особистісного самовдосконалення як одного з основних творчих чинників освіти педагога в контексті розвитку його професійних здібностей протягом усього життя потребує подальшого вивчення

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борденюк О. В. Психологічні фактори професійного самовдосконалення майбутніх учителів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / Київ, 1983. 24 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади : навч.-метод. посібник. К. Либідь, 2003. 344 с.
3. Бондар С. Методи навчання : традиції та інновації / *Біологія і хімія в школі*. 2000. № 5. С. 13–16.
4. Капська А. Й. Деякі особливості формування готовності студентів до професійної творчості / *Моделювання виховної діяльності в системі професійної підготовки студентів: теорія, практика, програми*. Київ : ІЗМН, 1998. С. 5–12.

5. Капітан Т. А. Методика формування вмінь самовдосконалення в майбутніх інформатиків засобами інформаційних технологій. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, №206, 2022. С. 141–146. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-206-141-146>.
6. Краснощок І. П. Особистісна самореалізація майбутнього вчителя у навчально-виховному середовищі педагогічного педагогічного університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Кіровоград, 2002. 213 с.
7. Методологія наукової діяльності: навчальний посібник: Вид. 2-ге. допов./ Д.В. Чернілевський та ін. Вінниця: Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.
8. Мороз О. П., Омеляненко В. П. Перші уроки до майстерності. Київ: Знання, 1992. 112 с.
9. Орлова О. А. Методологічні засади проблеми підготовки вчителя до особистісного самовдосконалення учнів у системі післядипломної освіти. *Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, Академія міжнар. співробітництва з креативної педагогіки : в 2-х ч. Київ–Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2012. Вип. 73. Ч. I. С. 147–152.*
10. Орлова О. А. Особистісне самовдосконалення учня основної школи: аналіз категорій та понять. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. Ч. 1. С. 188–196.
11. Орлова О. А. Підготовка вчителя до особистісного самовдосконалення учнів в системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 . Житомир, 2014. 331 с.
12. Орлова О. А. Самовдосконалення вчителя в системі неперервної професійної підготовки / Післядипломна педагогічна освіта в контексті інноваційного розвитку : наук.-метод. зб. / за ред. І. І. Якухно. Житомир : ОППО, 2009. С. 191–197.
13. Орлова О. А. Проблема особистісного самовдосконалення у контексті професійно-особистісного розвитку педагогічних кадрів. *Розвиток особистості та професіоналізму фахівця в системі неперервної освіти в контексті викликів ХХІ ст.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 19–22 жовтня 2011 р.)]. Педагогіка та психологія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. Вип. 567. С. 143–145.*
14. Психологічний словник /за ред. В. І. Войтка. Київ: Либідь, 1982. 215 с.
15. Словник української мови / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1978. Т. 9. 920 с.
16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр. / ред. кол. О. Мороз, Н. Гузій та ін. Київ: НПУ, 2006. Вип. 5(15). С. 7–33.
17. Яланська С. П. Психологічні засади розвитку творчості майбутніх учителів біологічної дисципліни: теорія і практика: монографія. Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Полтава, 2010. 374 с.

REFERENCES

1. Bordeniuk O. V. *Psykhologichni faktory profesiinoho samovdoskonalennia maibutnix uchyteliv. Extended abstract of candidate`s thesis.* Kyiv, 1983. 24 s. [in Ukrainian].
2. Bekh I. D. *Vykhovannia osobystosti: u 2 kn. Kn. 2: Osobystisno-oriientovanyi pidkhid: naukovopraktychni zasady: navch.-metod. posibnyk.* Kyiv: Lybid, 2003. 344 s. Ukrainian.
3. Bondar S. *Metody navchannia: tradytsii ta innovatsii. Biolohiia i khimiia v shkoli.* № 5. 2000. S. 13–16 [in Ukrainian].
4. Kapska A. I. *Deiaki osoblyvosti formuvannia hotovnosti studentiv do profesiinoi tvorchosti. Modeliuvannia vykhovnoi diialnosti v systemi profesiinoi pidhotovky studentiv: Teoriia, praktyka, prohramy.* Київ: IZMN, 1998. [in Ukrainian].
5. Kapitan T. A. *Metodyka formuvannia vmin' samovdoskonalennia v majbutnikh informatykyv zasobamy informatsijnykh tekhnolohij. Naukovi zapysky. Seria: Pedagogichni nauky, №206, 2022. S. 141–146. URL: https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-206-141-146.* [in Ukrainian].
6. Krasnoshchok I. P. *Osobystisna samorealizatsiia maibutnoho vchytelia u navchalno-vykhovnomu sereдовyshchi pedagogichnoho universytetu. Candidate`s thesis.* Kirovohrad, 2002. 213 s. [in Ukrainian].
7. *Metodolohiia naukovoi diial'nosti: navchal'nyj posibnyk: Vyd. 2-he. dopov./ D.V. Chernilevs'kyj ta in. Vinnytsia: Vyd-vo AMSKP, 2010. 484 s.* [in Ukrainian].
8. Moroz O. P., Omelianenko V. P. *Pershi kroky do maisternosti.* Kyiv: Znannia, 1992. 112 s. [in Ukrainian].

9. Orlova O. A. Metodolohichni zasady problemy pidhotovky vchytelia do osobystisnoho samovdoskonalennia uchniv u systemi pisliadyplomnoi osvity. *Novi tekhnologii navchannia: nauk.-metod. zb. / In-t innovatsiinykh tekhnologii i zmistu osvity, Akademiia mizhnar. spivrobitnytstva z kreatyvnoi pedahohiky: v 2-kh ch.* Kyiv–Vinnytsia: FOP Korzun D.Iu., Vyp. 73. Ch. I. 2012. S. 147–152. [in Ukrainian].
10. Orlova O. A. Osobystisne samovdoskonalennia uchnia osnovnoi shkoly: analiz katehorii ta poniat. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny / Uman: PP Zhovtyi O.O., Ch. 1.* 2013. S. 188–196. [in Ukrainian].
11. Orlova O. A. Pidhotovka vchytelia do osobystisnoho samovdoskonalennia uchniv v systemi pisliadyplomnoi osvity. *Candidate`s thesis.* Zhytomyr, 2014. 331 s. [in Ukrainian].
12. Orlova O. A. Samovdoskonalennia vchytelia v systemi neperervnoi profesiinoi pidhotovky. *Pisliadyplomna pedahohichna osvita v konteksti innovatsiinoho rozvytku: nauk.-metod. zb.* Zhytomyr: OIPPO, 2009. S. 191–197. [in Ukrainian].
13. Orlova O. A. Problema osobystisnoho samovdoskonalennia u konteksti profesiino-osobystisnoho rozvytku pedahohichnykh kadriv. *Rozvytok osobystosti ta profesionalizmu fakhivtsia v systemi neperervnoi osvity v konteksti vyklykiv XXI st.: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Chernivtsi, 19-22 zhovtnia 2011 r.).* Pedahohika ta psykholohiia. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t, Vyp. 567. 2011. S. 143–145. [in Ukrainian].
14. *Psykholohichni slovnyk / za red. V. I. Voitka.* Kyiv: Lybid, 1982. 215 s. [in Ukrainian].
15. *Slovnyk ukrainskoi movy / za red. I. K. Bilodida.* Kyiv: Naukova dumka, 1978. T. 9. 920 s. [in Ukrainian].
16. *Tvorcha osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky: zb. nauk. pr. / red. kol. O. Moroz, N. Huzii ta in.* Kyiv: NPU, 2006. Vyp. 5 (15). C. 7–33. [in Ukrainian]
17. Yalanska S. P. *Psykholohichni zasady rozvytku tvorchosti maibutnikh uchyteliv biolohichnoi dystsypliny: teoriia i praktyka: monohrafiia / Poltavskyi nats. ped. un-t im. V.H. Korolenka.* Poltava, 2010. 374 s. [in Ukrainian].